

**TO‘G‘RIDAN TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSİYALAR JALB ETISHGA
FISKAL SIYOSATINING TA’SIRI.****Fayziyev Botirjon G‘afur o‘g‘li***Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi magistri*

+99897 048 12 89

Annotatsiya: Mazkur maqolada to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishda fiskal siyosatining o‘rni va ta’siri o‘rganiladi. Soliq yengilliklari, davlat subsidiyalari, investitsiyalarni rag‘batlantirishga qaratilgan fiskal choralar tahlil qilinadi. Shuningdek, dunyo tajribasi asosida O‘zbekiston sharoitida fiskal siyosatni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: Fiskal siyosat, to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar, soliq yengilliklari, investitsiya muhit, iqtisodiy o‘sish, davlat subsidiya siyosati.

To‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TXI) har qanday davlat iqtisodiyotining barqaror o‘sishi va rivojlanishi uchun muhim omildir. Xorijiy kapitalni jalb etish mamlakatda ish o‘rinlari yaratish, texnologik rivojlanish va eksport hajmini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada fiskal siyosatning TXI jalb etishdagi roli tahlil qilinadi va uning samaradorligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Maqolada empirik va nazariy tahlil usullari qo‘llaniladi. Jumladan:

- Soliq yukining TXI hajmiga ta’siri bo‘yicha statistik tahlil
- TXI jalb qilishda davlat subsidiyalarining samaradorligini baholash
- Dunyo tajribasi asosida O‘zbekiston sharoitida fiskal siyosatni rivojlantirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish

To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TXI) mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi, ayniqsa rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun. Hukumatlar xorijiy investorlarni jalb qilish maqsadida turli fiskal siyosat choralari qo‘llaydi. Bular jumlasiga soliq imtiyozlari, korporativ soliqlarni pasaytirish va infratuzilma loyihalariga investitsiyalar kiradi. Bu siyosatlarning samaradorligi mamlakatning umumiy iqtisodiy barqarorligi, tartibga solish muhiti va boshqaruv tizimiga bog‘liq.

Fiskal siyosat vositalari va TXI

Fiskal siyosat hukumatning soliqqa tortish, davlat xarajatlari va byudjetni boshqarish bo‘yicha strategiyalaridan iborat. Quyidagi asosiy fiskal vositalar TXIga ta’sir ko‘rsatadi:

Korporativ soliqlar stavkasi

- Past korporativ soliq stavkalari ko‘p millatli korxonalar uchun foydali bo‘lib, investitsiyalarni jalb qiladi.

- Yuqori soliqlar esa investorlarni cho‘chitishi yoki kapitalning past soliq stavkali hududlarga chiqib ketishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Soliq imtiyozlari va subsidiyalar

- Hukumatlar soliq ta‘tillari, investitsion kreditlar va bojxona imtiyozlari orqali investorlarni jalb qilishga harakat qiladi.

- Biroq, bunday imtiyozlar uzoq muddatda davlat daromadlarining kamayishiga olib kelishi mumkin.

Davlat infratuzilma investitsiyalari

- Transport, energiya ta‘minoti, aloqa kabi infratuzilmalarga yo‘naltirilgan investitsiyalar TXI jalb qilish uchun muhim hisoblanadi.

- Yaxshi infratuzilma ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va samaradorlikni oshiradi.

Davlat qarzi va byudjet taqchilligi

- Davlat qarzining yuqoriligi investorlarda makroiqtisodiy beqarorlikka oid xavotirlarni kuchaytirishi mumkin.

- Davlat byudjetining doimiy taqchilligi inflyatsiya, valyuta kursining beqarorligi va investor ishonchining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Fiskal siyosatning TXI oqimlariga ta‘siri

Fiskal siyosat va TXI o‘rtasidagi bog‘liqlik bir necha kanallar orqali namoyon bo‘ladi:

Ochiq iqtisodiy siyosat va proteksionizm

- Past soliq stavkalari, aniq va shaffof tartibga solish qoidalariga ega bo‘lgan ochiq iqtisodiy tizimlar TXI jalb qilishda muvaffaqiyatli bo‘ladi.

- Proteksionistik choralar (masalan, ortiqcha soliqqa tortish yoki kapital nazorati) esa investorlarni qo‘rqitishi mumkin.

Fiskal barqarorlik va investor ishonchi

- Soliq stavkalarining doimiy o‘zgarishi investorlar uchun noaniqlik tug‘dirib, ularning uzoq muddatli investitsiyalarini cheklashi mumkin.

- Kam davlat qarziga ega bo‘lgan va byudjet barqarorligi ta‘minlangan davlatlar TXI jalb qilishda yaxshiroq natijalarga erishadi.

Iqtisodiyot sohalari va TXI

- Ba‘zi iqtisodiyot tarmoqlari (masalan, ishlab chiqarish, energetika, texnologiyalar) fiskal imtiyozlarga sezgir bo‘lishi mumkin.

- Xizmatlar sektori esa soliq imtiyozlari va investitsion muhit orqali TXI jalb qiladi.

TXI va fiskal siyosat bo‘yicha xalqaro tajriba

Irlandiyaning past korporativ soliq strategiyasi

- Irlandiyaning 12,5%lik korporativ soliq stavkasi Google va Apple kabi texnologik gigantlarni jalb qilishda muhim omil bo'ldi.

- Irlandiya TXI jalb qilish bo'yicha Yevropaning yetakchi markazlaridan biriga aylandi.

Singapurning biznesga qulay soliq tizimi

- Singapur xorijiy investitsiyalar uchun soliq imtiyozlari taklif qiladi va Osiyoda eng past korporativ soliq stavkalaridan biriga ega.

- Kuchli fiskal boshqaruv va infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalar TXI oqimlarini oshirdi.

Braziliyaning yuqori soliq yuklamasi va TXI muammolari

- Braziliyaning murakkab soliq tizimi va yuqori korporativ soliqlari TXI jalb qilishga to'sqinlik qilmoqda.

- Investorlar oddiy va shaffof fiskal siyosatga ega mamlakatlarni afzal ko'rmoqda.

TXI jalb qilish uchun fiskal siyosat bo'yicha tavsiyalar

Mamlakatlar TXI jalb qilishni kuchaytirish uchun quyidagi choralarni ko'rishlari lozim:

- Raqobatbardosh soliq stavkalarini saqlash: O'rtacha soliq stavkasi investitsiyalarni jalb qilish va davlat daromadlarini muvozanatlashtirish imkonini beradi.

- Fiskal barqarorlikni ta'minlash: Davlat qarzini kamaytirish va byudjet taqchilligini nazorat qilish investor ishonchini oshiradi.

- Infratuzilmaga investitsiyalarni kengaytirish: Transport, energiya va raqamli infratuzilmani rivojlantirish TXI uchun qulay sharoit yaratadi.

- Soliq tizimini soddalashtirish: Shaffof va oldindan bashorat qilinadigan soliq tizimi xorijiy investorlar uchun muhim ahamiyatga ega.

- Sektor bo'yicha mo'ljallangan imtiyozlarni joriy etish: Umumiy soliq ta'tillaridan ko'ra, muayyan iqtisodiyot tarmoqlariga qaratilgan rag'batlantirish choralari samarasini oshiradi.

Fiskal siyosat TXI jalb qilishda muhim vosita hisoblanadi. Soliq imtiyozlari va infratuzilma investitsiyalari investorlarni jalb qilishda samarali bo'lishi mumkin, ammo haddan tashqari soliq chegirmalari davlat daromadlarini kamaytirishi mumkin. Shu sababli, davlatlar fiskal rag'batlantirish va iqtisodiy barqarorlikni muvozanatlashtirgan holda uzoq muddatli TXI jalb qilish strategiyasini ishlab chiqishi lozim.

Xulosa

Maqolada olib borilgan tadqiqotlar asosida quyidagi xulosalar chiqariladi:

Soliq yukining pasaytirilishi TXI hajmini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Investorlarga beriladigan imtiyozlar va davlat tomonidan kafolatlangan barqaror fiskal siyosat TXI jalb etishda samarali omil hisoblanadi.

Qonunchilikning shaffofligi va byurokratik to‘siqlarning kamaytirilishi investorlar uchun muhim omil hisoblanadi.

- O‘zbekistonning fiskal siyosatini xalqaro tajriba asosida takomillashtirish.

- TXI jalb qilish bo‘yicha soliq imtiyozlari va subsidiyalarni kengaytirish.

- Investitsion muhitni yaxshilash maqsadida byurokratik jarayonlarni soddalashtirish va korrupsiyaga qarshi choralarni kuchaytirish.

Ushbu tadqiqot O‘zbekiston iqtisodiyotini yanada raqobatbardosh va investitsiyaviy jihatdan jozibador qilishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev tomonidan Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 14 yanvarda o‘tkazilgan majlisidagi «Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak» ma’ruzasi. //Xalq so‘zi. 2017 y. 16.01.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2019 yil 25 dekabrda «Investitsiya va investitsiya faoliyati to‘g‘risida» gi O‘RQ-598-son Qonuni, 3-modda.
3. A.Sh.Bekmurodov. Xorijiy investitsiyalar. – Toshkent: Iqtisodiyot. – T. – O‘quv qo‘llanma.
4. A.B.Vaxobov. Xorijiy investitsiyalar. – Toshkent: Moliya, 2010. – T. – O‘quv qo‘llanma.
5. A.S.Azizov. (2021) To‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar jalb qilishda moliyaviy iqtisodiy va mamlakat xatarlarini kamaytirish. Iqt. fan. bo‘y. fals. dokt. (PhD) diss. Avtoref. – Toshkent: 2021. – 11 b.
6. G.M.Galeeva and E.N.Kadeeva. Problems of attracting foreign direct investment into the regional economy. Journal of Physics: Conference Series, 1730(2021) 012118, 2020. – P. 8.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2018 yil 28 dekabrda «2019 yilda mamlakatimizni rivojlantirishning eng muhim ustuvor vazifalari to‘g‘risida»gi Parlamentga Murojaatnomasidan.
8. World Investment Report 2020. <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2020>